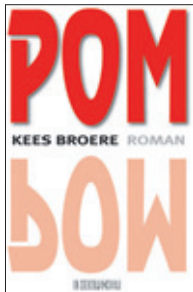

Welkom in het spiegelpaleis (2)

De omslag van het boek.

Pom is een vlot lezende roman van Kees Broere. De hoofdpersoon is Peter Flink. Gedurende twintig jaar (1993-2013) bouwt hij een band op met verschillende mensen, die hij - al dan niet vluchtig - op diverse plekken in Nederland/België, maar vooral in Kenia, Afrika waar hij woont, ontmoet. Deze mensen houden hem vaak een spiegel voor. In dit tweede deel van de recensie meer over de thematiek, karakterontwikkeling en metaforen.

DOOR INI STATIA

„Aan alles komt een einde. Het is december 2013 en Nelson Mandela sterft.”

Alhambra is het islamitische fort dat een christelijk paleis werd. „Zoals de kerk van de Aya Sofia later een moskee werd: ‘We zijn meer met elkaar verbonden dan we elkaar durven toegeven.’”

Thematiek en karakter hoofdpersoon

De gesprekken met Eva (arts), de moeder van Peter Flink, gaan onder meer over de identiteit en het karakter van de hoofdpersoon, zijn stukgelopen huwelijk, zijn overnemen om een stabiele liefdesrelatie in stand te houden en daar de verantwoordelijkheid voor te nemen: „Jij draaide je om en liep weg.” De verdwenen vader (na een onenightstand met Eva?), de koningscène (een motief?). Merkwaardig is dat dit motief (het konijn als huider dat later geslacht en op een feestdag opgegeven wordt) ook in een lied van Youtp van 't Hek (Flapppie, 1984) en een verhaal van Jan Wolkers (‘De achtste plaag’ uit: De hond met de blauwe tong, 1961) voorkomt. Hebben we hier met intertekstualiteit te maken? Of is dit een bizar toeval, een grap?

Het spiegel/identiteitsmotief (in gesprekken met Faith Kibet in Kenia en Marleen en Sander in Nederland, goede vrienden van Peter). Faith zegt tegen Peter: „Van alles wie en wat je bent, is vaak maar een klein stuk van jezelf.” En Peter tegen Marleen en Sander: „Ik geloof ook dat je jezelf niet anders kunt leren kennen dan via de omgang met de ander. Toen ik in Nederland woonde, was die ander er natuurlijk ook, maar leek die in veel opzichten vaak meteen toch ook op mij. Nu lijkt het wel gespiegeld. De ander is nu inderdaad vaak echt een ‘andere ander’ (...). Uit een ander land, een andere geschiedenis, andere taal en cultuur. Maar typisch genoeg voelt het voor mij soms, en steeds vaker eigenlijk, alsof ikzelf in veel opzichten op hen

lijkt. Alsof ze mij laten zien wie ik ben. Mij mezelf laten tegenkomen. (...) Veel mag dan anders zijn, het voelt ook heel vertrouwd.” Ook Saida Mohamed laat zich kritisch over identiteit uit: „Het is bijzonder hoeveel waarde mensen toekennen aan dingen die zij niet zijn. Hoeveel identiteit zij menen te onlenen aan wat zij vooral als een gemis ervaren.” Peter concludeert ten slotte dat het onmogelijk is zichzelf of de ander echt te leren kennen: „We groeten elkaar, we geven elkaar de hand, we dansen en neuken met elkaar - en we hebben geen idee wie we zijn. Wie de ander is. Wie we zelf zijn.”

Identiteit kan je worden ontomen, zoals je naam: Nelson Mandela, de naam van de onbekende vader van Peter, die Eva zich niet meer herinnert (ongeloofwaardig trouwens!). Of het gegeven dat de (ex-)gekoloniseerde van zijn geschiedenis en dus van zijn identiteit is beroofd: „Gekoloniseerd zijn, betekent beroofd zijn van je eigen geschiedenis (...) Zonder geschiedenis ook geen identiteit.”

Zo legt een personage in Kenia aan Peter uit: „Mensen met een koloniaal verleden zijn mensen die snappen dat zij zichzelf niet kunnen kennen. Wij weten dat wij niet weten wie wij zijn. Onze identiteit is negatief gedefinieerd.” Het spiegelmotief tref je eveneens aan in Eva's beschrijving van de evenaar als de 'Grote Geïllijkmaker' (Nairobi bevindt zich beneden, dan wel ten zuiden van en relatief dicht bij de evenaar): „Zo'n punt waarop je de dingen niet meer van elkaar kunt onderscheiden, waarop al-

les hetzelfde lijkt. Waar je samenvalt met je schaduw. De nulgraad van het zijn (...). Waar licht en donker niet uit elkaar te houden zijn (...) Daarna is alles precies andersom, omgekeerd, meer is het in feite niet. Hetzelfde, maar dan gespiegeld.”

Maar ook tegengestelde begrippen kunnen samen vallen (gesprek tussen de journalist Kees Asten en Peter over de genocide in Rwanda): „Taal is politiek (...) Niets is wat het lijkt. (...) Waarheid en leugen vallen samen, gaan volkomen in elkaars lelijkheid op.”

Zoals eerder gesuggereerd draagt het spiegelmotief dikwijls een paradox in zich: „Die paradox is volgens mij cruciaal. Kennis en bewustzijn zorgen ervoor dat wij aan dat leven zelf nauwelijks toekomen. Daarom ook dat begrippen als transcendentie en extase wel degelijk van betekenis zijn (...). Wat is het genot van bijvoorbeeld een orgasme? Volgens mij is het dat je buiten jezelf of boven jezelf uitgetild wordt. Dat je kennis en bewustzijn verlaat. En daarmee ook het leven, bijzonder genoeg. De kleine dood dus.”

Het is weer Eva die deze herkenbare existentiële vragen en dilemma's aan Peter én de lezer voorlegt. Mijs inziens is dit de kern, het centrale idee van het boek, dat in deze prachtige passage, een monoloog van Eva, uit de doeken wordt gedaan. De vrouw duikt, draagt kennis en wijsheid over, haart nieuw leven, geeft het leven door: „En voor ons allemaal geldt, extreem of niet, dat we niet weten hoe we moeten leven, behept als we immers zijn met kennis en bewustzijn.”

Paradoxaal kan het niet. Eva concludeert dan ook: „Liefde, en vergeef me een nieuwe paradox, is ook de zachtheid die kracht geeft.” Waarop een uiteenzetting over de liefde volgt: een rake beschrijving van wat liefde is of zou moeten zijn. Het mysteriemotief is - zoals eerder aangegeven - nauw met andere elementen en personages in het verhaal verbonden, zoals de vrouwelijke medebestuurder (hoofdhoek, lange rok) van het Nationaal Museum in Nairobi, en de vrouw die Peter buiten op het binnenplein gadeslaat: „Hij zag alleen een klein, volledig in het zwart gehuld vrouw. Heel even keek zij hem aan. Was zij het? Was zij de vrouw? Ze draaide zich om en liep weg.”

De schrijver heeft dus onmiskenbaar een voorliefde voor mysterie, het onkenbare, het existentiële. Zo laat hij zijn naamgenoot, de journalist Kees

Chesley Rach en Kees Broere lezen voor uit elkaars boeken, tijdens een discussie en boekbespreking vorige week in Landhuis Bloemhof.

FOTO: JEU OLIMPIO

Asten, tegen Peter zeggen: „Vertel het verhaal. Vertel het echte verhaal. Maar vertel nooit het hele verhaal. Er moet altijd nog iets te ontdekken blijven. Blijf verleden, laat de sluiertocht helemaal vallen.”

Het dubbingsgermotief wordt ook aan het spiegel- en het mysteriemotief gekoppeld. Tijdens een weekende in maart 1994 logeert Peter met Faith Kibet en haar familie in Chui Lodge, in Naivasha. Twee lange, mager Masai-mannen in rode omslagdoeken verwelkomen hen. In het gastenboek komt Peter zijn eigen naam tegen: Peter Flink. Maar nog vreemder is, dat het bijna letterlijk zijn eigen tekst in een ander gastenboek, in een ander hotel en land, blijkt te zijn.

Metaforen

Nairobi: „Dit was een stad die net als de rest van de wereld op weg was naar de eenentwintigste eeuw. Niet recht vooruit en in een strak tempo, maar als een koppel dat over de dansvloer gaat, nu eens hier en daar een pas zet, soms de ogen intens op elkaar gericht houdt, en dan ineens weer elk een totaal andere kant op kijkt.” Ook in deze metafoor wordt via het beeld van een dansend koppel

indirect naar het spiegelmotief, een (schijnbare) tegenstelling, verwezen. Een opmerkelijk fenomeen dat je niet loslaat, omdat het zich, als een steeds terugkerend thema of patroon, telkens op een andere, caleidoscopische manier laat zien.

Goma (Zaire): „Het bleek een afbladerende stad in een weelderige omgeving.” Nairobi en Amsterdam: „Nairobi was een wat hoekige, soms houterige man; Amsterdam een soepele, vaak verwelende vrouw. Beiden kenden hun volstrekt eigen charme.”

Tot slot

Er valt ongetwijfeld nog veel meer in Pom te ontdekken. Het totale verhaal van mijn leeservaring zal ik daarom ook niet (kunnen) vertellen. Veel is ongezegd gebleven: „Vertel nooit het hele verhaal.” Niet op alle vragen heb ik antwoorden gekregen of kunnen geven. Slechts tipjes van de sluiertocht hier opeelicht. Het verhaal, dat langzaam was ingedaald, raakt op het laatzin een ontroerende stroomversnelling. Alle lijnen komen bij elkaar, als riviertjes en beekjes die de weg naar open zee hebben gevonden en daar vol op afstevenen. Er ontstaat inzicht en hel-

derheid. Dierbaren zijn Peter ontvallen of ze vertrekken. En hij denkt zelf eindelijk te weten wie Saida Mohamed is: „Saida leek niet op de foto van de gesluierde vrouw (...). Zij leek niet op het geschilderde portret (...). Saida leek enkel op zichzelf. Het was zoals het was. Het was goed zo.” Aan alles komt een einde. Het is december 2013 en Nelson Mandela sterft. „Nu was ook Mandela niet meer.” Ook het konijn van Sander en Marleen en hun twee dochters, dat

Pom heet, is dood. Maar de toevering van de spiegel blijft, want: Alhambra is het islamitische fort dat een christelijk paleis werd. „Zoals de kerk van de Aya Sofia later een moskee werd: ‘We zijn meer met elkaar verbonden dan we elkaar durven toegeven.’” Het spiegelpaleis ten voeten uit! Peter draait zich om en loopt weg. En de lezer? Die blijft weemoedig en in gedachten verzonnen met een stukje teruggewonnen schat achter.

Ini Statia is taal- en literatuurspecialist. Ze is op Aruba geboren uit Bonairaanse ouders en heeft gewoond en gewerkt op alle drie de ABC-eilanden. Ze heeft haar universitaire opleiding Nederlands en Literatuur genoten aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze is ook gespecialiseerd in Papiaments. Statia heeft Nederlands gegeven in het middelbaar onderwijs op Aruba en Curaçao. Daarna werkte zij bij het instituut voor de ontwikkeling van het Papiaments, Fundashon di Planifikashon di Idioma (FPI).